лежа). Рэж.-пастаноўшчык спектакляў: «Людзі на балоце» паводле І.Мележа (1970), «Трыбунал» А.Макаёнка (1971), «Брама неўміручасці» К.Крапівы (1978), «Адкуль грэх?» А.Петрашкевіча (1979), «Прывітанне, сінічка!» Я.Стэльмаха (1980), «Паўлінка» Я.Купалы (1982), «Партрэт мадэмуазэль Таржы» І.Ялагіна (1991).

Я.Колас.

КО́ЛАС Якуб [Тамаш Булава, Мікалаевец, Дзядзька Карусь, Стары Шут, Лесавік, Адзінокі, Наднёманец і інш.; сапр. Міцкевіч Канстанцін Міхайлавіч, 3.11.1882, в. Акінчыцы (цяпер у межах г. Стоўбцы) — 13.8.1956], класік беларускай літаратуры; разам з Я.*Купалам* заснавальнік сучаснай бел. л-ры і літ. мовы. Нар. паэт Беларусі (1926). Акадэмік НАН Беларусі (1928). Засл. дзеяч навукі Беларусі (1944). Скончыў Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю (1902). У 1902—06 настаўнічаў ў вёсках Люсіна (цяпер Ганцавіцкі р-н) і Пінкавічы (цяпер Пінскі р-н), у Верхменскім нар. вучылішчы (цяпер Смалявіцкі р-н). За ўдзел у нелегальным настаўніцкім з'ездзе 15.9.1908 асуджаны на 3 гады і зняволены ў астрог. У 1912—14 К. — настаўнік Пінскага прыходскага вучылішча. У 1-ю сусв. вайну з 1915 быў на фронце. З вер. 1917 настаўнічаў у г. Абаянь Курскай вобл. (Расія). У 1921 па выкліку бел. ўрада пераехаў у Мінск, дзе выкладаў у Бел. пед. тэхнікуме, БДУ, працаваў у навук.-тэрміналагічнай камісіі Наркамасветы, Інбелкульце. З 1929 з'яўляўся чл. Прэзідыума і віцэ-прэзідэнтам АН Беларусі. У Вял. Айч. вайну К. знаходзіўся ў эвакуацыі, вёў навук. і грамадскую дзейнасць. З 1944 працаваў у Мінску. Большасць ранніх вершаў класіка (1898—1902) напісана на рус. мове. Першы друкаваны твор — верш «Наш родны край» («Наша доля», 1906, №1). У яго першым зб. вершаў «Песні-жальбы» (1910) пераважала тэма цяжкага лёсу бел. селяніна. Раскрываючы сац. праблемы, К. узбагаціў бел. паэзію пейзажнай і філас. лірыкай (вершы «Нёман», «Першы гром», «Вясной»). Разнастайная па тэматыцы і ахопе жыццёвых праяў проза К. гэтага часу: зб-кі «Апавяданні» (1912), «Родныя з'явы» (1914). У вершах 1914—16 («Думкі салдата», «Ворагам») паэт асуджаў імперыялістычную вайну, яе антынар. характар. У апавяданнях «Васіль Чурыла», «Малады дубок» выявілася майстэрства псіхал. аналізу. Глыбокім філас. зместам напоўнены алегарычныя апавяданні з цыкла «Казкі жыцця» (1921). Паэма «Новая зямля» (1911—23) — класічны твор бел. л-ры. У ім намалявана шырокая панарама нар. жыцця, створаны тыповыя характары, паказана духоўнае багацце, унутраная прыгажосць селяніна-працаўніка, яго мара аб волі і шчасці. Наватарства паэмы — у паэтызацыі працы, эстэтызацыі сялянскага побыту, услаўленні чалавека працы. Лірыка-эпічная паэма «Сымон-музыка» сімвалізуе бел. нац. адраджэнне, веліч бел. народа, раскрывае трагічны лёс Беларусі. Праблемамі далейшага лёсу Айчыны насычаны творы, што ўвайшлі ў зб. «Рэха» (1922). Сталасць светапогляду пісьменніка адлюстравалася ў трылогіі «На ростанях» (1923—54). Тут створана галерэя вобразаў нац. інтэлігенцыі пач. 20 ст., паказаны быт сялян, выявілася майстэрства К.-пейзажыста. Гал. тэмы аповесці «На прасторах жыцця» — лёс вясковай моладзі ў 1920-я гг. Аповесць «Адшчапенец» (1930—31) прысвечана калектывізацыі ў вёсцы. У п'есах «Вайна вайне» (1927—31, апошняя рэдакцыя 1938), «У пушчах Палесся» (1938), аповесці «Дрыгва» (1933) гучыць тэма 1-й сусветнай і Грамадз. войн. Паэма «Рыбакова хата» (1939—47) раскрывае барацьбу ў Зах. Беларусі супраць сац. бяспраўя. У зб-ках «Адпомсцім» (1942), «Голас зямлі» (1943), паэмах «Суд у лесе» (1943), «Адплата» (1945), публіцыст. артыкулах перыяду Вял. Айч. вайны услаўляў гераізм і патрыятызм бел. народа. К. — адзін з заснавальнікаў бел. дзіцячай л-ры. Псіхалогія дзяцей тонка раскрыта паэтам у вершаваных творах «Раквусач» (1926), «Міхасёвы прыгоды» (1934) і інш. К. — аўтар падручнікаў «Другое чытанне для дзяцей беларусаў» (1909), «Методыка роднай мовы» (1926). К. плённа працаваў у галіне перакладу («Палтава» А.Пушкіна, паасобныя творы А.Міцкевіча, М.Лермантава, Т.Шаўчэнкі, Р.Тагора і інш.). Яго творы перакладзены на многія мовы свету. З імем пісьменніка — аднаго з рэд. «Руска-беларускага слоўніка» (1953) — звязана станаўленне норм бел. літ. мовы. Творчасць К. натхніла дзеячаў мастацтва на стварэнне твораў, звязаных з яго жыццём і дзейнасцю. Паводле апавяданняў, аповесцей, трылогіі К. ставіліся п'есы ў многіх бел. тэатрах. На словы паэта пісалі свае творы бел. кампазітары Л.Абеліёвіч, У.Алоўнікаў, І.Лучанок, У.Мулявін, Р.Пукст, А.Туранкоў. Яго творчасць узбагаціла бел. опернае мастацтва: паводле аповесці «Дрыгва» Ю.Багатыровым створана адна з першых нац. опер «У пушчах Палесся» (1939), Ю.Семянякам напісана опера «Новая зямля» (1982) паводле аднайм. паэмы. У бел. кіно пакінулі след фільмы паводле твораў К. — «Першыя выпрабаванні» (па трылогіі «На ростанях», рэж. У.Корш-Саблін, 1960), «Новая зямля» (рэж У.Траццякоў, 1982). Жыццё і творчасць пісьменніка пакладзены ў аснову дакум. фільмаў «Народны паэт» (1952, рэж. Ю.Тарыч), «Якуб Колас» (1962, рэж. П.Шамшур), «Дзядзька Якуб» (1981, В.Сукманаў). Імя К. прысвоена Ін-ту мовазнаўства і Цэнтр. навук. б-цы НАН Беларусі, драм. тэатру ў Ві-

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова

цебску, паліграфкамбінату ў Мінску, школам, б-кам плошчам і вуліцам у многіх гарадах і населеных пунктах Беларусі. Дзейнічаюць *Коласа Якуба літаратурна-мемарыяльны музей, Коласа Якуба літаратурна-мемарыяльнага музея філіял*, *Коласа Якуба літаратурна-краязнаўчы музей*, створаны *Коласаўскі заказнік*. З 1966 прысуджаецца Дзярж. прэмія імя К. (за творы прозы і літ.-знаўства). З 1985 у Мінску штогод праводзяцца навук. канферэнцыі «Каласавіны». У 1996 створаны міжнар. фонд К. Помнікі паэту пастаўлены ў Мінску на плошчы яго імя і на магіле на Вайсковых могілках, на радзіме ў в. Мікалаеўшчына, у г. Навагрудак, в. Плоскае Талачынскага р-на. У мясцінах, звязаных з жыццём і дзейнасцю К., на будынках устаноў, дзе працаваў пясняр, — мемар. дошкі. Творчасць К. вывучае *коласазнаўства*.

Тв.: Зб. твораў. Т. 1—14. Мінск, 1972—78; Зб. твораў. У 20 т. Т. 1—19. Мінск, 2007—12.

Літ.: Мушынскі М.І. Якуб Колас: Летапіс жыцця і творчасці. Мінск, 1982; Міцкевіч Д.К. Любіць і помніць: успамінае сын Якуба Коласа. Мінск, 2000; Лужанін М. Колас расказвае пра сябе: аповесць-эсэ. Мінск, 2010; Трафімчык А.В. Якуб Колас — вядомы і невядомы. Мінск, 2012.

В.І.Еўмянькоў.

Архив библиотеки МГУ имени